

**Проблема соборності українських земель на Брест-Литовській мирній конференції 1918 р.**

*У статті мова йде про військово-політичну ситуацію, що склалася після більшовицького перевороту в Росії, та невдалі спроби країн Четверного Союзу домогтися виходу її з війни й закриття Східного фронту. Аналізується проблема соборності України на Брестських мирних переговорах у 1918 році*

**Ключові слова:** Центральні держави, делегація, Центральна Рада, УНР, Брест, переговори.

Проблема соборності українських земель була поставлена Українською революцією 1917 – 1921 рр.

Військово-політична ситуація, що склалася після більшовицького перевороту в Росії, та невдалі спроби країн Четвертного союзу домогтися виходу її з війни й закриття Східного фронту для зосередження військової сили на Заході, змусили провідників Центральних держав звернути увагу на „вартість українського чинника”, як зазначає сучасний дослідник історії української дипломатії О. Павлюк, Німеччина та Австро-Угорщина „досить стримано поставилася до утворення Центральної Ради та її діяльності аж до пізньої осені 1917 р.” Якщо Берлін підтримкою українського руху боявся зашкодити переговорному процесу з Росією, то для Австро-Угорщини, яка мала у своєму складі східно-галицькі землі, українське питання межувало з питанням збереження власної цілісності. Лише після невдалих спроб знайти компроміс з радянською делегацією країни Четверного союзу зрозуміли, що українське питання може стати „важливим козером у відносинах з Петроградом” [1, с. 322-323].

Підґрунтя вивчення „брестської проблематики” закликали праці діячів Центральної Ради. Незважаючи на певний суб’єктивізм та відсутність наукового аналізу, вони відбивають погляди тодішнього керівництва на вибір орієнтації, стратегії і тактики виходу Української Народної Республіки (УНР) зі

світової війни; передають цікаві для істориків спостереження, особисті враження. Ці роботи свідчать про те, що уряд УНР розумів необхідність якомога швидкого досягнення миру, намагаючись при цьому не порушити союзницьких зобов'язань перед країнами Антанти. Тобто Центральна Рада, обстоюючи необхідність перемир'я і мирних переговорів, вважала, це має бути мир не сепаратний, а загальний. Як відзначив М. Галаган, питання про сепаратний мир ніхто тоді не ставив. Переважна більшість Центральної Ради плекала ілюзію, що новонароджена УНР своєю ініціативою в справі мирних переговорів з Центральними державами зможе привести до загального миру між усіма воюючими державами [2, с. 60].

Аналогічну позицію обстоював О. Шульгин, який у виступі на засіданні 8-ї сесії Центральної Ради 12 грудня заявляв, що мир має бути загальний, і українська демократія не може бажати такого миру, який призведе до розбиття західної демократії. Тому вона сподівається, що зусилля УНР наблизять швидкий і загальний мир [3, с.79].

У працях діячів Української Центральної Ради обстоюється думка, що основним стимулом для включення УНР до Брестського мирного процесу була згода більшовиків Ради Народних Комісарів (РНК) на сепаратний мир і її прагнення виступати від імені всієї колишньої Російської держави. Як свідчать мемуари М. Ковалевського, це була загроза, на яку Центральна Рада неодмінно повинна була реагувати. Тому уряд УНР мав уникнути всього, що могло поставити його поза цими переговорами. В разі, коли УНР приєднається до держав Антанти, Центральні держави, складаючи сепаратний мир з урядом В. Леніна, зігнорують українську справу і за ціну різних економічних концесій визнають його компетенцію на українські землі [4, с.432].

Таку думку висловив О. Шульгин, а саме: неможливо було залишити справу в Бресті більшовикам. Крім того, фронт розпадався, німці легко могли захопити всю Україну. В ході війни з більшовиками єдиним реальним порятунком став мир з Центральними державами і організація при їх допомозі оборони України від більшовиків [5, с. 508-510].

Діячі Української Центральної Ради переважно позитивно оцінювали підписання Брестського миру. Так, М. Грушевський, один із його творців писав: „Трактат давав Україні мир гідний, як здавалось, повертав їй західні українські землі, не тільки окуповані під час війни, а й раніше від неї відірвані, як Холмщина, Берестейщина, Пінщина..., установляв обмін військовополоненими без оплат, обмін товарів [6, с.564].

Так само П. Христюк [7] надавав великого позитивного значення дипломатичній діяльності Центральної Ради і оцінював Брестський мир як важливе політичне досягнення, як мир „неімперіалістичний,” який здійснював щодо українського народу принципи національно-демократичного визначення.

За роки незалежності найбільш дотичними до теми Брестського мирного договору стали публікації М. та О. Копиленків [8], Н. Миронець та С. Пивовара [9], М. Несука [10], В. Вирового та П. Притуляка [11] та інших.

Поглиблене вивчення проблем, пов'язаних з підписанням Брестського мирного договору, знайшли відображення в спеціальних дисертаційних дослідженнях П. Притуляка [12], В. Ковалю [13]. В них аналізуються відносини між УНР та Центральними державами в контексті укладання Брестського договору, а позиція держав Антанти ігнорується.

Перебуваючи офіційно у статусі автономії, Україна поступово робила спроби виносити на міжнародну арену проблеми соборності українських земель. Коли стало відомо, що 28 листопада 1917 року у Парижі скликається конференція країн Антанти, на яку запрошено делегацію Росії, це питання розглядалося на засіданні Малої Ради 19 жовтня. Лідер фракції соціалістів-революціонерів і учасник переговорів з Тимчасовим урядом у Петрограді в травні 1917 р. Микола Ковалевський виступив із спеціальною заявою, в якій, висловлюючи думку значної частини політичного проводу Центральної Ради, заявив: «Зважаючи на те, що відповідальні російські органи докладно уже обговорювали справу миру, а революційна російська демократія навіть вирядила свого представника на Паризьку конференцію союзних представників, фракція українських соціалістів-демократів також порушує перед Центральною радою цю справу. Російська демократія дуже піклується в

наказі, який вона дала своєму представникові на Паризькій конференції, про долю різних країв та народів, а про Україну та українські землі (мається на увазі Волинь, Холмщину, Галичину, Буковину і Закарпаття – авт.) не згадує нічого. Нагадавши також про те, що міністр закордонних справ (Тимчасового уряду – авт.) у своїй останній промові досить ясно зазначив своє вороже відношення до самовизначення українського народу, а Мілюков навіть піддержав наклеп про німецьку піддержку українського руху, фракція закликає Центральну раду висловити протест з приводу мирної програми російської демократії, виставити свою мирну програму і домогтися участі представника Центральної Ради в мирній конференції, тим більше, що є відомості, що навіть представник козаків має взяти участь в конференції»[14]. За доповіддю Ковалевського для остаточного вирішення цієї проблеми Мала Рада створила спеціальну комісію, яка мала підготувати відповідну постанову.

Після того, як 13 грудня у телеграмі на ім'я В. К. Винниченка та О. Шульгина керівництво Четвертого союзу заявило про готовність прийняти делегацію Української Народної Республіки на мирних переговорах у Бресті-Литовському, Центральна Рада розглянула на засіданні доповідь генерального секретаря закордонних справ О. Шульгина про міжнародне становище України та основні засади її зовнішньої політики. 15 грудня після тривалої дискусії було схвалено надіслати делегацію до Бреста і визначено її завдання. Серед них прийнято пропозицію соціаліста О. Степаненка про соборність українських земель – домагатися приєднання до УНР Галичини, Буковини, Холмщини та інших територій, населених українцями, у складі колишньої Російської імперії, зокрема зайнятих іноземними військами [15].

Олександр Севрюк, який був членом делегації від перших днів, а з 16 січня 1918 р. – її головою, згадував настанови М. Грушевського перед виїздом до Бреста. Голова Центральної Ради серед першочергових завдань: домогтися визнання України Німеччиною та її союзника, підписати мирний договір на вигідних умовах і обов'язково досягти долучення в межі УНР всіх етнічних українських земель, що досі належали до Російської та Австро-Угорської імперій, зокрема своєї рідної Холмщини. Усвідомлюючи, що Відень займав

тверду позицію щодо Галичини й Буковини, він вважав можливим піти на поступки, принаймні шляхом надання українцям, мешканцям цих земель, якнайширшої автономії [16, с.27-28].

Вже у перші дні перебування у Бресті, 27 грудня 1917 р. голова української делегації Всеволод Голубович у дискусії привернув увагу учасників конференції до проблеми соборності України, землі якої в протягом тривалої недержавності опинилися у складі інших держав. Українська делегація оперувала висновками серйозних досліджень німецьких етнографів про заселення українцями великих територій, які мають право об'єднатися у національну державу – УНР. Землі, де українці становили абсолютну більшість, були визначені за результатами переписів, зокрема у Росії 1897 р., й уточнених до 1 січня 1914 р. [17, с.431-432].

Домогтися поставлених завдань українській делегації у Бресті було складно. Вона мала трьох потужних опонентів: Російську делегацію Раднаркому на чолі з Л. Троцьким, Австро-Угорську під проводом міністра закордонних справ О. Черніна і делегацію Німеччини на чолі з державним секретарем закордонних справ Р. фон Кюльманом. Лише Німеччина, яка не мала жодних територіальних претензій до України внаслідок відсутності спільного кордону та була зацікавлена мати союзником сильну Україну як противагу Росії й Польщі, могла підтримати вимоги українців. Більшовицька Росія на той час захопила значну частину українських етнічних земель у ході відвертої агресії проти УНР. Висловлюючи демагогічні гасла щодо самовизначення націй, ленінський Раднарком політично відновлював свою владу на всій території колишньої царської імперії й, у першу чергу, в Україні, де створив у Харкові маріонетковий уряд так званої радянської Української Народної республіки. Отже, делегація Троцького не сприймала намірів української делегації щодо об'єднання земель, населених переважно українцями, у складі УНР. Щоправда, як ми бачили, під тиском Німеччини вона все ж таки визнала УНР та її самостійну делегацію.

За цих умов українська делегація зосередила головні зусилля на землях західного регіону. Використовуючи загалом прихильне ставлення німецької

делегації, зокрема Р. фон Кюльмана та його заступника генерала М. Гофмана, 31 грудня на двосторонніх переговорах О. Севрюк розпочав дискусію щодо приєднання до УНР новоутвореної Холмської губернії. Німці не мали нічого проти задоволення пропозиції делегації УНР. Щоправда, визначений північно-західний кордон української держави залишав за її межами деякі території. Його узгоджена лінія пролягла від Бреста на південь Бугом і на схід залізницею Брест – Пінськ. Щодо західного кордону Холмщини, тобто УНР, розгорнулася гостра дискусія за участю О. Черніна, який не погодився ні з українцями, ні з німцями, оскільки захищав інтереси Відня, зацікавленого мати союзну сильну Польщу. Він вважав, що визначати західний українсько-польський кордон і долю Холмщини треба на загальному референдумі населення всієї Польщі у майбутньому. Що, безперечно, залишило б Холмщину у складі Польщі (як воно, власне, й сталося).

У цій ситуації німецька сторона запропонувала компромісний варіант – розв'язати проблему шляхом референдуму населення Холмщини. Але остаточно рішення не було узгоджено [18, с.110].

Аналізуючи діяльність українських дипломатів у Бресті, київський історик В. Коваль визначив їх головні засади, якими вони керувалися відстоюючи національні інтереси української держави у боротьбі за соборність її земель: 1) відповідальність за долю всіх українців за межами України; 2) активна боротьба з історичними імперіалістичними традиціями поневолення українців у складі інших держав; 3) прагнення до створення соборної України, держави, яка об'єднала б усі етнічні українські землі; 4) використовувати усі доступні дипломатичні методи і засоби для тиску на опонентів для досягнення завдань в інтересах українського народу [18, с.111].

Найбільш показовим і характерним прикладом зосередження дипломатичних зусиль була боротьба за Східну Галичину й Північну Буковину з представниками Австро-Угорщини. О. Чернін не без підстав вважав, що втрата українських земель буде початком розпаду Габсбурзької імперії й докладав усіх зусиль для усунення з проекту мирного договору найменшої згадки про Галичину й Буковину. Він звинувачував українців, що вони

втручаються у внутрішні справи його держави і водночас запевняв учасників переговорів, що національні інтереси української меншості будуть гарантовані шляхом поділу Галичини на Західну, яка відійде до Польщі, та Східну, населену переважно українцями, й буде мати певний статус. У ході переговорів з цієї проблеми потужною активністю відзначався голова української делегації, 24-літній член Центральної Ради Олександр Севрюк. Як доповідач з питання Галичини й Буковини на засіданні 3 січня, він вимагав справедливого розв'язання проблеми в інтересах населення і Української держави. Пізніше О. Чернін писав, що українці на переговорах не дискутують, а диктують. Ще більш виразно охарактеризував діяльність делегації УНР у Бресті генерал М. Гофман, який згодом згадував, що «з дивуванням спостерігав за молодими українцями. Вони прекрасно усвідомлювали, що нічого не мають за собою, окрім можливої німецької допомоги, що їх уряд уявляє собою фіктивне поняття. І все ж в переговорах з Черніним вони твердо дотримувалися своїх раніше виставлених умов і не уступали йому ні на йоту» [19, с.133].

Зауваження німецького генерала стосувалися справді важкої ситуації в Україні у зв'язку з наступом більшовицьких армій, які саме у розпалі переговорів зайняли Харків, Полтаву, наблизилися до Києва й на початку лютого зайняли столицю, змусивши уряд евакуюватися до Житомира і на Волинь. Проте молоді українські дипломати виявляли непохитну стійкість у ході дискусій з особливо непоступливими делегаціями Австро-Угорщини і більшовицької Росії і використовували суперечності між опонентами і складне внутрішнє становище, насамперед, в Австро-Угорщині.

Значну допомогу делегації УНР у цих складних переговорах надав відомий політичний діяч партії соціалістів-революціонерів, співзасновник Союзу Визволення України Микола Залізняк, що прибув до Бреста. Він тривалий час перебував у Відні, був у дружніх стосунках з О. Черніним, співпрацював з Генеральним штабом збройних сил Австро-Угорщини, досконало володів інформацією про становище в Австро-Угорщині, яке було тоді критичним. Крім того, В. Голубович і О. Севрюк скористалися приїздом до

Бреста Миколи Василька, галицького посла Австро-Угорського парламенту і доброго знайомого О. Черніна.

У своїх спогадах «Моя участь у Берестейських мирових переговорах» М. Залізняк писав, що з перших зустрічей і розмов з Чернінім надавав йому правдиву інформацію про становище в Україні та прагнення українського народу і його уряду. «Я розповів йому про проголошення Четвертим Універсалом повної суверенності Української Народної Республіки, розповів йому про те, як і чому Центральна Рада й її уряд – Генеральний Секретаріат – розпочали безпощадну війну проти Московщини та її правителів – більшовиків... найкращим способом до досягнення якнайшвидшого миру, буде з боку Центральних держав вже тепер признати суверенність української держави» [20, с. 98-100].

У переговорах з австро-угорською делегацією українці постійно прагнули розв'язати проблему Східної Галичини і Північної Буковини. Завдяки інформації прибулого до Бреста Миколи Василька Олександр Севрюк знав про розпачливе продовольче становище в Австро-Угорщині, зокрема у Відні, що у зв'язку з цим, О. Чернін отримав телеграму від імператора Карла з вимогою негайно укласти мирний договір з перспективою забезпечення держави продовольчими товарами за рахунок східних територій, зокрема України. «Заслуга в обізнаності українців у Бресті стосовно всіх подій, які сталися в Австро-Угорщині, – зауважує еміграційний історик Олег Федюшин, опрацювавши архіви Австрії, – належить барону Миколі Васильку, українському депутатові австрійського парламенту, який мав тісні стосунки з представниками правлячих кіл Відня» [21, с.84].

Німецька делегація, насамперед Р. Кюльман і М. Гофман підтримували практично усі вимоги щодо соборності українських земель, щоправда застерігали про рішучий опір Австро-Угорщини щодо пропозиції долучити до складу УНР Галичину й Буковину. В результаті тривалих дискусій українці під тиском важких воєнних обставин у державі, падіння Києва, та ін., а також ультиматуму і боку Австро-Угорщини й Німеччини, змушені були поступитися. 2 лютого О. Севрюк передав Р. Кюльманові перший варіант

договору, який містив головні вимоги, практично збігався з пропозиціями німецької делегації й був переданий на узгодження до Берліна. Він містив пункти: 1) визнання Центральними державами Української Народної Республіки; 2) демаркаційна лінія визначала відхід Холмщини до УНР; 3) поставка Україною 100 тис. вагонів збіжжя до кінця 1918 р.; 4) таємна угода щодо Галичини й Буковини [21, с.92].

Дмитро Дорошенко відзначав, що останній пункт передбачав зобов'язання Австро-Угорщини провести на етнічних українських землях імперії поділ Галичини на західну і східну частини і на основі окремої таємної угоди об'єднати Східну Галичину і Північну Буковину у коронний край із статусом широкої автономії, що підпорядковувалася б безпосередньо Водневі [22, с.315].

Останній пункт у компромісній редакції, а також угоди про Холмщину, на думку І. Гошуляка, були результатом поступок О. Черніна українцям. Їх він оголосив на засіданні 19 січня 1918 р. Голова австро-угорської делегації нарешті погодився, що Холмщина має належати Україні. Друга поступка, по суті, означала згоду на створення у Східній Галичині української провінції. Австрія зобов'язалася забезпечувати вільний національний і культурний розвиток українського населення. Крім того ця проблема розглядалася на скликаній імператором у Відні нараді Державної Ради. Після бурхливого обговорення проблеми все ж було вирішено погодитися на такий варіант виходу з глухого кута на переговорах з українцями. Саме після цього цісар дозволив О. Черніну йти на поступки негайно, бо інакше в Австрії може настане голод [16, с.26].

Державний і політичний проводи України уважно стежили за переговорами у Бресті, брали участь в опрацюванні пропозицій, тексту угод. М. Грушевський часто спілкувався з членами української дипломатичної делегації на переговорах у Бресті, висловлював задоволення розв'язанням проблеми Холмщини. Під тиском обставин в Україні, що спонукали до якнайшвидшого укладання мирного договору, він вважав можливою угоду про

створення на землях Східної Галичини і Північної Буковини «австрійського коронного краю» [23, с.254].

Переговори у Бресті щодо питань соборності українських земель були в центрі уваги національних громадсько-політичних організацій та їх проводів у Галичині й Буковині. Переважна більшість населення західноукраїнських земель свідомо прагнула до воз'єднання двох гілок українського народу. Ідеї соборності були провідними гаслами українських партій, громадських об'єднань, національно-визвольного руху, який з особливою силою виявився у діяльності формацій Січового Стрілецтва у 1914-1920 рр., які із зброєю в руках боролися за самостійну соборну Україну. «Не є важним і рішальним моментом при оцінці ролі і значення УССтрілецтва, що воно постало в Галичині, – зауважував його визначний історик Степан Ріпецький. – Головна проблема не в його походженні, а в тій Стрілецькій соборницькій ідеї та в його всеукраїнському характері» [24, с.16-17].

Проблема соборності на Брестській мирній конференції розглядалася у Львові 20 січня 1918 р. на широкій нараді українського Народного комітету. Майбутній міністр закордонних справ в уряді ЗУНР Василь Панейко висловив тверде переконання, що Галичина має належати до УНР. Його підтримали відомі галицькі діячі В. Охримович, С. Баран, який порушив питання про долучення також Закарпаття. Лише Лонгин Цегельський вважав за доцільне Галичині поки що утримуватися у складі Австрії на правах широкої автономії. В ухваленій резолюції наголошувалося, що населення західноукраїнських земель прагне «здійснення одного і єдиного національного ідеалу цілої української нації без огляду на кордони, які їх досі розділяли». Учасники наради від імені українського населення протестували проти будь-яких рішень Відня щодо приєднання якихось територій до Польщі. Ці домагання Народний комітет доручав парламентській репрезентації у Відні виголосити депутатам і представникам уряду імперії [25, с. 174].

Іншим фронтом у боротьбі української делегації за соборність була російська сторона. 18 січня 1918 р. на пленарному засіданні конференції Л. Троцький заявив, що узгодження спільного кордону між Україною і Росією є

надзвичайно складною проблемою. Він залучив представників маріонеткового радянського уряду у Харкові. Ця делегація на чолі з головою уряду Ю. Медведєвим, до складу якої увійшли В. Затонський і В. Шахрай, дорогою до Бреста відвідала Москву і мала зустріч з В. Леніним. Як пізніше згадував Ю. Медведєв, В. Ленін найбільше цікавився станом Донбасу і спроможністю вивозу вугілля до Росії. Через малограмотність Ю. Медведєв у Бресті нічим не відзначився. Л. Троцький, який усіляко намагався не допустити підписання договору Центральних держав з УНР, використав харківську делегацію для підризу легітимності дипломатичної місії з Києва. І оскільки делегація Ю. Медведєва виступала спільно з росіянами, усі домагання УНР щодо визначення етнічних українських земель і кордонів з Росією не мали юридичних підстав. Проте представники Четверного союзу не визнали делегації Ю. Медведєва самостійною. Проте 21 січня харківська делегація виголосила заяву від імені ніби то всього українського народу і уряду, що всі рішення і угоди Генерального Секретаріату УНР не будуть визнані. Центральна Рада визначалася як «самозвана буржуазна група українського населення», а тому, «ніякі зобов'язання, прийняті Центральною Радою, не будуть визнані ні Українською радянською владою, ні народом українським» [26, с. 88-89].

У спогадах «Моя жизнь» Л.Троцький чимало уваги приділяв протистоянню з українцями у Бресті. Він постійно наголошував, що делегація Голубовича – Севрюка діяла ніби то за вказівками представників Центральних держав: «Брестські делегати Ради були самою природою створені для того, щоб усякий капіталістичний дипломат водив їх за ніс. Не лише Кюльман, але й Чернін займалися цією справою». Троцький писав, що саме Чернін підбивав українців виступати проти радянської делегації [27, с. 362-363].

Проблеми мирного договору та кордонів України востаннє розглядалися 5-6 лютого у Берліні на нараді державного і військового керівництва Німеччини і Австро-Угорщини. Насамперед було прийнято до уваги заяву української делегації у Бресті від 1 лютого про проголошення Четвертого Універсалу, яким УНР проголошувалася самостійною незалежною державою. На обговорення було винесено проект мирного договору з Україною. Якщо німецька сторона

зауважень, зокрема з територіальних питань, до нього не мала, то в Австро-Угорщини вони викликали незадоволення. У заяві О. Черніна наголошувалося, що договір з Україною суттєво зачіпає інтереси Відня: передача Україні Холмщини, яку Польща вважала своєю, ускладнює австро-польські стосунки, а вимога щодо Східної Галичини і Північної Буковини, навіть про утворення лише коронного краю, матиме для Австро-Угорщини вкрай негативні наслідки, бо може стати початком ланцюгової реакції народів інших земель імперії. Переконавшись, що німецька сторона, зокрема рейхканцлер Г. Гертлінг, його не підтримують, О. Чернін вважав необхідним у вигляді еквівалента отримати від України більшу частку поставок українського хліба. Справді, поставки збіжжя для Австро-Угорщини у майбутньому становили майже 65%. Більшого домогтися в Берліні австро-угорцям не вдалося [28, с. 220].

9 лютого 1918 р. учасники Брест-Литовської мирної конференції підписали договір між Україною і Центральними державами. Стаття IX проголошувала: «На основі цього договору, згідно з вимогами української делегації, Холмщина переходить до України, а з Галичини й Буковини має бути утворена окрема українська провінція в рамках Австро-Угорської монархії, як окремий коронний край, з забезпеченням права на розвиток рідної культури, урядової української мови, рідного шкільництва, тобто взагалі права на її національний та культурний розвиток» [29, с. 75].

Інша стаття визначила державні кордони України на заході і північному заході: «1) Між Австро-Угорщиною з одної, і Українською Народною Республікою з другої сторони, наскільки ці дві держави граничитимуть між собою, будуть ті границі, котрі існували між Австро-Угорською монархією і Росією перед вибухом війни. 2) Дальше на північ ітиме границя Української Народної Республіки, починаючи від Тарнограду загально по лінії Білограй, Щебретин, Красностав, Пугачев, Радин, Межиріччя, Сарнаки, Мельник, Високолитовськ, Кам'янець-Литовськ, Пружани, Виганівське озеро. Подрібне устанавлюватиме границю мішана комісія після етнографічних відносин із узагальненням бажань населення. 3) На випадок якби Українська Народна

Республіка мала мати границі ще з якою іншою державою Почвірного союзу, застерігаються щодо того окремі умови» [30; 29, с. 72-73].

Щодо Галичини й Буковини з Австро-Угорщиною укладено було окремий таємний договір, згідно з яким Відень зобов'язався до 31 липня 1918 р. створити із Східної Галичини і Буковини окремий коронний край. Його узгоджений і підписаний сторонами текст виконано у двох примірниках, один з них передано Україні.

Підписання Брестського мирного договору у частині, яка стосувалася соборності України, було позитивно сприйнято в УНР, а також українським населенням Холмщини, Підляшшя, Галичини і Буковини.

Польське суспільство зустріло ці угоди вороже. Ліга польської державності у зверненні до народу 15 лютого 1918 р. оцінила кордон між Польщею і Україною як наругу і тяжкий удар, як брутальний зговір Центральних держав з Україною за рахунок польських історичних земель. Поляки на усіх ділянках громадсько-політичної діяльності розгорнули тиск на Відень з метою не допустити виконання угод. Після цього, їм вдалося порушити домовленості щодо Галичини й Буковини [31, с.108].

До протестів долучилася впливова польська діаспора у США. Американський журнал з міжнародного права 12 жовтня 1918р.наголошував: «Брестський мирний договір не можна кваліфікувати як легітимний акт у зв'язку з тим, що він був нав'язаний Росії та УНР під «мілітарним тиском». Крім того, згідно таємним протоколом угоди між Австро-Угорщиною та Україною « польські території Холмщини і Підляшшя з близько мільйонним населенням, головню польським, були передані Україні без згоди населення, чи також польської держави... Цей договір створював і санкціонував, до певної міри, новий поділ Польщі». Автор Амос Герші робить висновок, що ці дії є порушенням міжнародного права та принципів самовизначення народів проголошених президентом Вудро Вільсоном у відомих «14 пунктах».

Таким чином, більшовицька агресія з боку Росії спонукала керівництво Центральної Ради зробити свій політичний вибір на користь країн Четвертного союзу і його могутнього лідера – Німеччину. Зі свого боку підтримка процесу

усамостійнення України відповідала національним інтересам Німеччини, яка намагалась створити протизагрою своєму потенційному ворогові Росії. Україна як великий ринок збуту німецької промислової продукції та джерело сільськогосподарських товарів, мала розвиватись в орбіті німецьких впливів. Австро-Угорщина, змушена у тяжких економічних умовах підписати Брестський мир і визнати незалежність України, будували свою політику відносно останньої на принципах вичікування і пролонгації переходового стану в стосунках обох держав.

## ANNOTATION

### **Datskiv Igor The Problem of Sovereignty of Ukraine at Brest negotiations in 1918.**

The article deals with the military and political situation which took place after the Bolshevistic revolution in Russia and unsuccessful attempts of the countries of Chetvernyj Union to succeed in running it out of the war and to stop the Eastern Front. The Problem of Sovereignty of Ukraine at Brest peaceful negotiations in 1918 is analysed in the article.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Павлюк О., Сідак В. Дипломатія незалежних українських урядів (1917-1920) // Нариси з історії дипломатії України. – К.: Альтернативи, 2001. – С.314-396.
2. Галаган М. З моїх споминів. – К.: Темпора, 2003. – 655 с.
3. Шульгин О. Політика: Державне будівництво України і міжнародні справи. – К., 1918. – 110 с.
4. Ковалевський М. При джерелах боротьби. Спомини, враження, рефлексії. – Інсбрук, 1960. – 717 с.
5. Енциклопедія Українознавства / Під гол. ред. В. Кубійовича і З. Кузелі. – Мюнхен – Нью-Йорк, 1949. – Препринт. вид. К., 1994-1995. – 1230 с.
6. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1991. – 543 с.
7. Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції 1917-1920 рр. – Відень, 1921. – Т. 2. – 204 с.
8. Копиленко М., Копиленко О. Зовнішня політика Центральної Ради // Політика і час. – 1992. - № 11. – С. 68-72.
9. Миронець Н., Пивовар С. Мирний договір у Бресті – міжнародне визнання незалежності України // Розбудова держави. – 1993. - № 7. – С.30-34.

10. Несук М. Договір спалений у присутності посла // Політика і час. – 1993. – № 7. – С.53-59.
11. Вирів В., Пригуляк П. Центральна Рада у боротьбі за підписання Брестського миру (Проблеми міжнародних відносин у період Брестських переговорів) // Політологічні читання. – 1995. - № 2. – С. 163-187.
12. Пригуляк П. П. Політика Центральної Ради щодо війни, укладання і реалізації Брестського договору (бер. 1917. – квіт. 1918 р.): Автореф. дис. ...канд. наук. – Запоріжжя, 1999. – 19 с.
13. Коваль В. В. Брест-Литовська конференція 1918.: діяльність делегації УНР по укладанню мирного договору з державами Четверного союзу: Автореф. дис. ...канд. іст. наук. – К., 2000. – 19 с.
14. Нова Рада. – 1918. – 21 жовтня.
15. Народная воля. – 1917. – 17 грудня.
16. Гошуляк І. А. Проблема соборності українських земель в добу Центральної Ради // УІЖ. – 1997. – № 3. – С. 26-41.
17. Вісник СВУ. – 1917. – № 27. – 1 липня. – С.431-432.
18. Коваль В. До історії української дипломатії: делегація УНР на Брестській мирній конференції. // Наукові записки. – К., 1999. – С. 106-118.
19. Гофман М. Записки из дневника. 1914-1918. Ленінград, 1929. – 322 с.
20. Залізняк М. Моя участь у мирових переговорах у Бресті Литовському // Берестейський мир. Спомини та матеріали. – Львів, 1928. – С. 80-127.
21. Федюшин О. Украинская революция. 1917-1918. – Москва, 2007. – 332 с.
22. Дорошенко Д. Історія України. 1917-1923 рр. – Т. 1. Доба Центральної Ради. – Ужгород, 1932. – 452 с.
23. Солдатенков В. Перша дипломатична акція УНР – Берестейська угода // Україна дипломатична: науковий щорічник. - Вип. 2. – К., 2002. – С. 248-263.
24. Ріпецький С. Українське січове стрілецтво. – Львів, 1995. – 356 с.
25. Левицький К. Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914-1918. – Ч.3. – Львів, 1930.
26. Документы внешней политики СССР. – Т. 16. – Москва, 1970. – 744 с.
27. Троцкий Л. Моя жизнь. Опыт автобиографии. – Москва, 1991. – 624 с.
28. Михутина И. Украинский Брестский мир. – Москва, 2007. – 278 с.
29. Водяник С. Берестейський мир. 2. II. 1918. – Клівленд, 1989. – 208 с.
30. Вісник СВУ. – 1918. – 1 лютого.
31. Нагаєвський І. Історія української держави двадцятого століття. – К., 1994. – 410 с.